

VAN DE REDACTIE

Voor u ligt het derde nummer van Baerne van 2010. Een nummer waarin een aantal artikelen staat die aansluiten bij de actualiteit. Dat geldt bijvoorbeeld voor het artikel over het Rode Dorp dat begin dit jaar werd aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Dit deel van Baarn is opgezet als een wijk voor arbeiders en middenstanders volgens het principe van een tuindorp. Henriëtte Beuk gaat in op de ontstaansgeschiedenis van deze unieke Baarnse wijk.

Veel oudere lezers realiseren het zich waarschijnlijk niet, maar de scholen zijn weer begonnen. Aansluitend bij die actualiteit schreef Frits Booy een artikel 'Het Incrementum, de middelbare school van vier prinsessen'. Hij haalt herinneringen op aan deze dependance van Het Baarnsch Lyceum waarop koningin Beatrix en haar drie zusters les hebben gehad volgens de Daltonmethode.

In de bibliotheek van de Historische Kring bevindt zich een uniek exemplaar van een in 1889 verschenen Gids van Baarn. Het bestuur heeft besloten tot een herdruk van dit boekwerkje. Vorige maand is deze facsimile-uitgave verschenen. In dit nummer van Baerne wordt daaraan aandacht geschonken.

Veel oudere Baarnaars weten wellicht wel dat het ziekenhuis niet altijd aan de Molenweg heeft gestaan. Oorspronkelijk konden patiënten worden opgenomen

in het Diaconessenhuis aan de Torenlaan. Maar er moet nog ergens in Baarn een ziekenhuis hebben gestaan, zo schrijft Annemieke Geerts in haar artikel 'De historie van de ziekenzorg in Baarn'.

Wij wensen u veel leesplezier.

De redactie

INHOUD

Het Rode Dorp - beschermd dorpsgezicht	2
Oudste Gids van Baarn uit 1889 herdrukt	10
De historie van de ziekenzorg in Baarn	16
Expositie Spelend Baarn	23
Het Incrementum – de middelbare school van vier prinsessen	24
Expositie Mobilisatie en evacuatie 1938 – 1940	31

Voorzijde omslag: Het Rode Dorp in aanbouw

HET RODE DORP – BESCHERMD DORPSGEZICHT

Baarn kent een unieke wijk met veel groen en een besloten karakter. Als je voor het eerst kennis maakt met de Marisstraat, lijkt het net of de architect geïnspireerd is geweest door het hoofddeksel van kabouter Puntmuts. Maar niets is minder waar. De vormgeving van de huizen komt voort uit de Amsterdamse School, met haar typische metselvormen, veel dakoppervlakte, laddervensters en hoge gevels. Op 25 januari 2010 kwam dr. Ronald Plasterk, toenmalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen naar Baarn om luister bij te zetten aan de aanwijzing van het Rode Dorp als beschermd dorpsgezicht.

door: Henriëtte Beuk

Een gesprek met Hans van der Woude, medewerker Bouw- en Monumentenzaken bij de gemeente Baarn, leert dat het verkrijgen van zo'n aanwijzing geen simpele kwestie van aanvragen is. 'Het gemeentebestuur heeft in 2000 al een raadsbesluit gepubliceerd in de *Baarnsche Courant* dat het voornemens was een verzoek tot deze aanwijzing voor het Rode Dorp en het Prins Hendrikpark e.o. in te dienen bij de toenmalige Rijksdienst voor Monumentenzorg. Dat verzoek is destijds ingediend bij het ministerie via Gedeputeerde Staten en daarna is het een poosje uit het zicht verdwenen. Misschien moedwillig, aangezien het bestemmingsplan voor deze wijk ook in bewerking was in die tijd', licht Van der Woude toe. In 2005 begon het gemeentebestuur lichtelijk bezorgd te worden over de procedure en werd het raadsbesluit nogmaals in de *Baarnsche Courant* gepubliceerd om eventuele gerechtelijke gevolgen uit te sluiten. Daarmee kwam er wat vaart in de procedure. De opvolger van de

Rijksdienst voor Monumentenzorg, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, stelde begin 2005 een voorstel samen, waarover diverse overheidsorganen hun advies moesten geven. In augustus 2007 werd duidelijk dat het Rode Dorp een aanwijzing zou ontvangen, het wachten was nu op het ministerie dat zo'n aanwijzing kenbaar maakt in een beschikking. 'Een dergelijk besluit wordt niet per verzoek afgehandeld, meestal betreft het meerdere voorstellen en als er in enkele adviseringstrajecten vertraging ontstaat, heeft de rest er maar op te wachten', aldus Van der Woude.

Sociale woningbouw

De aanleg van de woningen met veel groen en openbare ruimte doet sterk denken aan tuindorpen en tuinsteden die aan het einde van de 19e eeuw in Engeland en Duitsland werden gebouwd. De industriële revolutie had daar vanaf het midden van de 19e eeuw een enorme trek van arbeidskrachten van het platteland naar de steden op

Het Rode Dorp in aanbouw, 1920-1921 (foto met dank aan woningcorporatie Eemland Wonen)

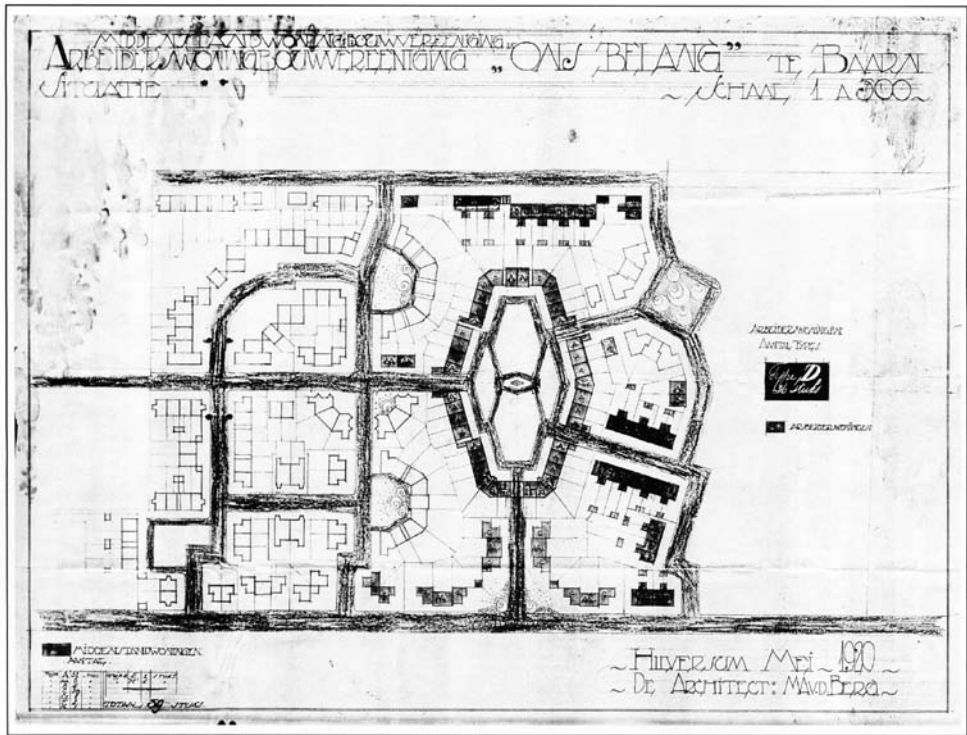
gang gebracht en al die mensen leefden zo goedkoop mogelijk in woonkazernes onder erbarmelijke omstandigheden. Gebrek aan hygiëne en frisse lucht, met moeite brood op de plank, de zorgen proberen te vergeten in de drank; het leven in de stad stond haaks op het leven op het platteland. Uit socialistische

en utopische hoek kwamen verschillende plannen om de arbeiders een beter leven te bieden en enkele fabriekseigenaren waren zo verlicht in hun kapitalistische opvattingen, dat ze een wijk voor hun werknemers lieten bouwen in de buurt van hun fabrieken. Zeepfabriek Lever gaf bijvoorbeeld bestaansrecht aan Port Sunlight bij Liverpool. Door zijn arbeiders onder te brengen in goede woningen in een groene omgeving was het bedrijf bijna verzekerd van gezonde werknemers die nauwelijks ziek werden en harder konden werken. Daarnaast kon men ook buiten werktijd toezicht houden op het menselijke kapitaal door de vestiging van cafés en bordelen te verbieden en daarvoor in de plaats activiteiten in de sociaal-culturele sfeer te bevorderen. Toch leverde dat niet uitsluitend goede

kritieken op: de arbeiders zou weinig privacy gegund worden en ze zouden in hun vrije tijd nog steeds onder bevoogdend toezicht van de fabriek staan.

Ebenezer Howard

Toen het Britse leger op zoek ging naar rekruten voor de Boerenoorlog in Zuid-

Kaart 2 Het Rode Dorp, 1920

Afb. 1 Het Rode Dorp geschetst door architect A.M. van den Berg in 1920

Afrika, bleken de jonge mannen in zo'n slechte lichamelijke conditie dat er op nationaal niveau commotie ontstond en meer daadkrachtige actie werd ondernomen voor betere leefomstandigheden in de steden met industrie. Een van de voortrekkers hierin was Ebenezer Howard (1850-1928). Deze Brit maakte eind 19e eeuw furore met een model voor sociale woningbouw dat niet alleen een oplossing moest bieden voor de sterk verpauperde leefomstandigheden van arbeiders, maar ook de ruimtelijke ordening

van een industriële omgeving aanpakte. In zijn opvatting hadden arbeiders net zo goed recht op licht, ruimte en frisse lucht als de meer fortuinlijke burgers. In zijn boek *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform* (1898) licht hij uitgebreid toe hoe de ruimtelijke ordening van een stad van invloed is op het welzijn en welbevinden van de bewoners. Zijn ideaal was een zelfvoorzienende stad van maximaal 32.000 inwoners met een permanente ring van landbouwgrond eromheen. Tussen de woonwijken en

Kaart 3 Het Rode Dorp, 1932

Afb. 2 Het Rode Dorp in 1932

de ring van natuur bevonden zich kleinschalige fabrieken. Zodra de stad over die limiet dreigde te groeien, zou er een nieuwe satellietstad gebouwd moeten worden, de spoorwegen en metro zouden zorgen voor een perfecte verbinding met andere tuinsteden. De aanleg van huizenblokken aan concentrische ringen van straten, doorsneden door radiale boulevards, zorgden voor een besloten karakter. In de tuinstad van Howard leefde een complete samenleving die een intensieve participatie van de bevolking in het bestuur en in het culturele leven moest gaan kennen.

Howards tuinstadgedachte bracht een internationale stedenbouwkundige beweging op gang die zich niet alleen be-

ijverde voor het verbeteren van woonomstandigheden van arbeiders, maar ook oplossingen wilde bieden voor problemen op het gebied van verkeer, volksgezondheid en werkgelegenheid. Een ander doel was het stimuleren van de morele, intellectuele en lichamelijke ontwikkeling van de mensheid. Toch bleek de praktijk weerbarstiger dan gedacht en is het principe van Howards zelfvoorzienende satellietsteden nergens ter wereld gerealiseerd.

Woningnoodwet

Nederland leerde een uiting van de tuinstad in fysieke vorm pas kennen na de Eerste Wereldoorlog. Onder dreiging van de oprukkende revolutie werden er maatregelen genomen om onrust onder de arbeiders tot een minimum te beperken. Een van die maatregelen was de invoering van de Woningnoodwet in 1918 waarmee de Rijksoverheid middelen beschikbaar stelde voor sociale woningbouw. In feite werden de woningen zo goedkoop mogelijk gebouwd (wegens de schaarste aan bouwmaterialen na de oorlog) en waren het niet meer dan barakken. Enkele gemeenten kozen echter voor semipermanente oplossingen met een verwachte exploitatieduur van 35 jaar. Voorbeelden hiervan zijn Tuindorp Oostzaan in Amsterdam (1921), en Tuindorp Vreewijk en Het Witte Dorp in Rotterdam (1920 resp. 1924). De gemeente Amsterdam stelde in 1923 een commissie in om een visie te ontwikkelen voor uitbreiding van de stad door middel van tuindorpen of tuinsteden.

Fraaie sfeeropname van doorgang van Mesdagplein naar Weteringstraat, begin vorige eeuw (foto met dank aan woningcorporatie Eemland Wonen).

Zes jaar later kwam het Tuinstadrapport uit met onder meer een plan voor een heuse tuinstad à la Howard op de heide tussen Bussum, Hilversum en Laren. Maar uiteindelijk werd gekozen voor het bouwen van stadsdelen die aansloten op de reeds bestaande kern.

De bouw van het Rode Dorp

Van grootschalige industrie was in het laat-negentiende eeuwse Baarn geen sprake, maar met de bouw van villa's en de ontwikkeling van villaparken trok Baarn wel veel arbeiders en middenstan-

ders aan die de rijke bewoners van hun comfort moesten voorzien. En die nieuwe inwoners hadden veel moeite om een goed onderdak te vinden aan de randen van het uitdijende dorp. Tussen 1900 en 1920 nam de recreatieve functie van het dorp af en werd het steeds meer een residentie voor forenzende arbeiders met werk in de nabije gemeenten zoals Hilversum. Met de Woningwet van 1901 zou de woon- en leefsituatie van arbeiders flink verbeteren, maar dat streven ontving weinig respons in Baarn. Tot in 1919 op particulier initiatief een socialis-

tische woningbouwvereniging werd opgericht met als eerste bouwproject het Rode Dorp. De vereniging Ons Belang had de Hilversumse architect A.M. van den Berg ingeschakeld voor een terrein dat de gemeente had aangekocht. Deze voormalige landbouwgrond lag ten westen van de Weteringstraat en net buiten het toenmalige dorp.

Van den Berg kwam met een plan waarin de tuinstadgedachte van Howard in afgezwakte vorm terugkwam (afb. 1). Alle huizen hebben een voor- en achtertuin, de buurt heeft een besloten karakter (toegang via poortwoningen) en de huizen zijn zodanig geplaatst dat sociale controle - ter voorkoming van ongeregelheden - gestimuleerd wordt. Had architect Ed. Cuypers als vertegenwoordiger van neostijlen nog een wapenfeit achtergelaten in Kasteel De Hooge Vuursche in 1912, zijn medewerkers Van der Mey, De Klerk en Kramer hadden veel aandacht voor de ambachtelijke kwaliteiten van een gebouw en werden de grondleggers van de Amsterdamse School. Ze verwerkten graag traditionele materialen als bakstenen en dakpannen, en hielden betonnen constructies uit het zicht. Door het gebruik van beton konden ramen breder dan hun hoogte worden en vierden de horizontale lijnen in het ontwerp hoogtij. Deze uitgangspunten nam Van den Berg over voor het Rode Dorp en deze zijn tot op heden nog steeds bewaard.

Verklaring van de naam

De bouw van de wijk verliep niet zon-

der slag of stoot. In de periode 1920-1921 werden zes verschillende typen woningen gebouwd, totaal 137 stuks, en wegens de algemene economische recessie van 1921-1924 werd verdere uitvoering gestaakt. Met als gevolg dat het terrein aan de Marisstraat en de Breitnerstraat onbebouwd bleef en een tweede plantsoen in de wijk ontstond. Ook bleef de zuidoostelijke kant van de Breitnerstraat lange tijd van woningen verstoken, begin jaren dertig werd de bouw daar hervat voor koopwoningen (afb. 2).

De wijk heeft globaal de vorm van een rechthoek en wordt begrensd door de Mauvestraat (westzijde), Israëlstraat (noordzijde), Weteringstraat (oostzijde) en de achterzijde van percelen aan de Breitnerstraat (zuidzijde). De naam 'Rode Dorp' is niet eenduidig te verklaren en drie verklaringen doen de ronde: vanwege de rode dakpannen in de buurt, vanwege de rode verf waarmee oorspronkelijk de inpandige kozijnen en deuren beschilderd waren of vanwege de politieke gezindheid van de eerste bewoners die bijna allemaal SDAP (voorloper PvdA) stemden en op 1 mei de vlag uithingen.

Aanpassen aan de eisen

Ons Belang nam het belang van de bewoners ogenschijnlijk zeer serieus, hield zelfs kantoor aan het Mesdagplein. De wijk is dankzij de goede zorgen van de vereniging trouw gebleven aan de oorspronkelijke opzet, hoewel er in de loop der jaren wel het een en ander is ver-

anderd. Begin jaren dertig verdween de rode verf aan de binnenkant van de woningen en in 1960 kregen de hoge puntgevels van de woningblokken aan de Marisstraat een ander aanzien. De schoorstenen trokken niet goed, men was bang voor instorting en zo werden de schoorstenen en de gevels verlaagd. Ook werd de houten gevelbekleding verwijderd wegens te hoge onderhoudskosten. Uiteindelijk bleek in de jaren zeventig dat het complex in een slechte staat van onderhoud was en wilde Ons Belang de wijk laten slopen. In heel Nederland werden de tuindorpen rijp voor de sloop gedacht, de exploitatietermijn van 25, 35 of 50 jaar was immers riant verstreken. Politiek gezien stoorde men zich aan de lage huren die vanaf 1965 met de huurliberalisatie beschermd waren verklaard. In 1971 werd de Huurwet van kracht die de huren optrok naar het gemiddelde huurniveau van huizen die maximaal vijf jaar daarvoor gebouwd waren en bewoners kwamen in aanmerking voor huursubsidie. Het kabinet Den Uyl gaf geen verdere uitbreiding aan de Huurwet in 1973, wat de redding betekende voor veel bedreigde tuindorpen. Bewoners ondernamen actie en mede door toedoen van de toenmalige staatssecretaris Jan Schaeffer werd het Rode Dorp voor het eerst erkend als waardevol cultureel erfgoed van de arbeidersklasse. De wijk werd aangemerkt als 'pioniersproject' in het kader van het Monumentenjaar 1974-1975 en bij het behoud en herstel werden extra gel-

den vrijgemaakt voor verbeteringen als het aanpassen van de indelingen van panden en het aanbrengen van andere dakpannen (blauwe i.p.v. rode). In 1984 werd het Mesdagplein gerenoveerd en werden extra parkeerplaatsen aangelegd. Tien jaar later werden in de hele wijk de kozijnen vervangen door hardhouten exemplaren. Na zeventig jaar als enige beheerder van het complex fuseerde Ons Belang in 1993 met woningbouwvereniging Baarn, om later op te gaan in de woningcorporatie Eemland Wonen.

Bijna negentig jaar na de eerste plannen voor de bouw van een wijk voor arbeiders en middenstanders heeft het Rode Dorp een architectonische waardering gekregen waardoor de uitstraling van de wijk beschermd wordt. Verbouwingen en andere aanpassingen mogen niet op eigen initiatief van de bewoners plaatsvinden, de dienst Bouw- en Monumentenzaken zal overal in gekend dienen te worden. Howard ging uit van een stedelijk eiland in een groene zee van natuur en landbouwgrond, vele tuindorpen zijn uiteindelijk een groen bewoond eiland in een grijze zee van verstedelijking geworden. Het Rode Dorp is slechts een kabouter in vergelijking met de tuindorpen van grote steden, maar roept hetzelfde gevoel van intimiteit, harmonie en welbevinden op als Howard ooit had voorgesteld. ■

Literatuuropgave:

Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht het Rode Dorp, gemeente Baarn (Utrecht) ex artikel 35 Monumentenwet 1988, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2010

Fred Gaasbeek e.a., *Baarn, geschiedenis en ar-*

chitectuur, 1994

De Droom van Howard (red. Rudy Schreijners), 1991

Ebenezer [Ebenezar] Howard, *Garden Cities of To-Morrow*, 1902, reprint of *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform*

www.kunst-en-cultuur.infonu.nl

Deze Uil staat sinds vele jaren in het kantoor van woningbouwvereniging Eemland Wonen. Het beeld is afkomstig uit een woning in het Rode Dorp, welk huis is niet bekend, zo bleek bij navraag bij de vereniging. Sinds kort wordt deze uil door een tweede, identiek beeld gezelschap

gehouden. Het laatste is afkomstig uit het huis Marisstraat 4, de 'Meikever'. Hoogstwaarschijnlijk stonden in alle huizen aan het Mesdagplein en in de Marisstraat dergelijke beelden, en wel als schoorsteenversiering. Naar verluidt zijn de uilen verwijderd tijdens de renovatie van de woningen in 1972. Om ruimte te maken, want de beelden zijn groot en massief. Waar de beelden zijn gemaakt is niet bekend; het is echter mogelijk dat de steen- en betonfabriek Kwint in Ede daarvoor verantwoordelijk was (zie ook *Baerne* van september 2003, p. 11). Met dank aan de heer Geerdes te Baarn.

OUDSTE GIDS VAN BAARN HERDRUKT

In 1889 publiceerde boekhandelaar A. Fels uit de Laanstraat een bijzondere uitgave: de *Geïllustreerde Gids en Adresboek voor Baarn en Omstreken bevattende vele Aanwijzingen, die den Vreemdeling van nut kunnen zijn*. Volgens Fels is dit de eerste gids van Baarn. De Historische Kring Baerne heeft deze oude gids onlangs laten herdrukken en terecht, want hij is een rijke bron van informatie betreffende ons dorp aan het einde van de 19e eeuw.

door: Frits Booy

In de gids worden wandelingen aangegeven, waarbij bekende oude villa's en buitenhuizen worden beschreven. Uitgebreid schetst de auteur de inrichting van het sanatorium en de hier toegepaste watergeneeskunde. Een overzicht van de geschiedenis van Baarn ontbreekt niet. We lezen over de oorlog tussen de bisschop van Utrecht en de Hollanders, waardoor het stadje Baarn op kerstavond 1481 door de Hollanders in de as werd gelegd, over rijke Amsterdammers die hier landgoederen kochten en over de tapijtfabriek van Scherenberg.

We vinden allerlei interessante gegevens over B&W, gemeenteraad, ambtenaren, scholen, verenigingen, etcetera. Vele nu nog bekende Baarnse familienamen passeren de revue, o.a. Van Dijen, Koffrie, Van Kouterik, Kuijer, Van Leersum, De Ruig, Veldhuizen en De Zoete. Ze oefenden nu uitgestorven beroepen uit als aanspreker, baker, kostschoolhouder, kuiper, rijtuigfabrikant, smid, veldwachter en zadelmaker. Er woonden en/of bestuurden hier toen ook heel wat personen van adel, van wie vooral de heren in vele raden en besturen zaten.

Op een lijst staan degenen die alleen de zomermaanden te Baarn doorbrachten. Het zijn alle Amsterdammers die logeerden in hun tweede huis of in een hotel, en vrijwel uitsluitend bankiers, verzekeraars, commissionairs en fabrikanten zoals J.C. Blooker, fabrikant (cacao); J.J. Boldoot, fabrikant (eau de cologne); A.L. van Gendt, architect; J.J. Korthals Altes sr. en jr., kooplieden en J. Veth, reder.

Kortom, deze oudste gids van Baarn bevat een schat aan historische informatie en is voorzien van oude foto's, advertenties en kaartjes. Een interessante aanwinst voor alle (oud-)Baarnaars, van wie velen hun voorouders met hun beroepen of functies en de straat waarin zij woonden, in dit boekje zullen terugvinden. Deze herdruk kost € 9,95 en is te verkrijgen in de Oudheidkamer (open: woensdag 14.00-16.00 u. en zaterdag van 11.00-13.00 u.). ■

1889

GEÏLLUSTREERDE
GIDS EN ADRESBOEK

VOOR

BAARN EN OMSTREKEN

BEVATTENDE

vele Aanwijzingen, die den
Vreemdeling van nut kunnen zijn.

BAARN,
A. FELS.

Smit • Delen
de Baarnse
notarissen
• Ligthart •

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

VEERKAMP
Bed & Linnen

LAANSTRAAT 91 3743 BD
BAARN 035 5413521
WWW.VEERKAMPBAARN.NL

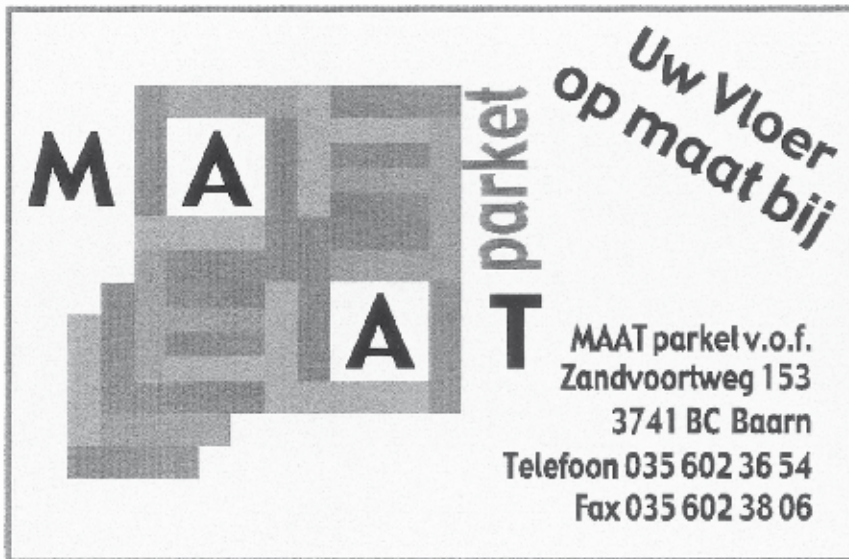
Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

MAAT parket

*Uw vloer
op maat bij*

MAAT parket v.o.f.
Zandvoortweg 153
3741 BC Baarn
Telefoon 035 602 36 54
Fax 035 602 38 06

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong apotheker

**UW GENEESMIDDEL
ONZE ZORG**

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail apotheekjulius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

ERICA

LINGERIE & BADMODE

Voor deskundig advies

Voor grote maten

Nachtgoed en Dusters

Reuma ondergoed

Uw maat met de juiste cup A t/m H

Voor kleine maten

Voor hele grote maten

Badpakken en Bikini's

Heren ondergoed

En wij proberen het bijna onmogelijke mogelijk te maken

Laanstraat 71a, 3743 BC Baarn, Tel. 035 642 00 73

**juwelier
van doorm**

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107
info@juweliervandoorm.nl www.juweliervandoorm.nl

GALERIE-INLIJSTATELIER DE ZOETE INVAL

- * litho's – zeefdrukken – etsen - gravures en foto's van Oud Baarn.
- * keus uit meer dan 100 diverse houten lijsten
- * facetspiegels in vele maten met een lijst die U zelf uitzoekt
- * passe-partouts in alle maten en kleuren
ook rond en ovaal en meerdere uitsnijdingen

Pr. Marielaan 21 Baarn. 035-5412781

open: woensdag tot en met zaterdag doorlopend van 11.00-16.00 uur

www.galeriedezoeteinval.nl

DE HISTORIE VAN DE ZIEKENZORG IN BAARN

Aan de Molenweg in Baarn staat sinds 1972 het Meander Medisch Centrum. Dit ziekenhuis heeft een zeer bewogen verleden en eigenlijk is het een klein wonder dat het er nog is. Veel oudere Baarners weten dat dit ziekenhuis oorspronkelijk aan de Torenlaan heeft gestaan. Toch is ook daar niet de oorspronkelijke plek van het ziekenhuis. Sterker nog, het was ook niet het eerste ziekenhuis van Baarn.

door: Annemieke Geerts

Ziekenhuis Oosterhei

Tijdens de raadsvergadering op 5 juli 1875 is 'B&W van Baarn overgegaan tot de openbare aanbesteding van een ziekenhuis ter opname van lijdens van besmettelijke ziekten, waarbij is gebleken dat het laagst is ingeschreven door den aannemer Limper uit Baarn en wel voor de somma van fl. 2967'. Maar de begroting bedroeg 2700 gulden. Timmerman D. Ubbink uit Soest bood daarop aan de klus voor 2800 gulden te klaren.

Op 22 juli besluit de gemeenteraad hem de opdracht te geven tot de bouw van het ziekenhuisje. Een jaar later krijgt de nieuw aangenomen veldwachter van de Oosterhei, de heer W. Heere, toestemming om in het hospitaaltje te gaan wonen. Hij moet dan wel 52 gulden huur per jaar gaan betalen. Kennelijk bevalt het de veldwachter prima in Baarn,

De Torenlaan heette lange tijd ook wel de Laan der Zuchten. Aan deze laan lagen namelijk het belastingkantoor, het ziekenhuis en de algemene begraafplaats.

want ruim twintig jaar later woont hij nog steeds in het ziekenhuis (voor hetzelfde huurbedrag), maar is inmiddels opgeklommen tot hoofdagent. Helaas vermelden de Baarnse archieven niet waar het ziekenhuisje gebouwd werd, welke arts(en) er werkte(n) en tot wanneer het er gestaan heeft. Ook navraag bij oude Baarners in de Oosterheibuurt leverde geen informatie op.

Vereniging tot ziekenzorg

Op 4 november 1890 richtte een aantal vooraanstaande Baarners de Vereniging tot ziekenverzorging op. Een belangrijke reden voor dit initiatief was de groei van het aantal inwoners tot meer dan 5000. Ook deed het fenomeen wijkverpleging in die tijd zijn intrede in Nederland. De bedoeling was om arme mensen thuis te kunnen verzorgen en, in het geval dat niet kon, in het wijkhuis op te nemen voor herstel.

Een van de initiatiefnemers was dominee H.H. Meulenbelt, een hervormde predikant uit Rotterdam, die in 1890 in Baarn was neergestreken. Van zijn hand verscheen in 1915 het boek *Bij de zieken* waarin hij schreef: 'Wat ons predikanten

BAARN. Ziekenverpleging Torenlaan

betreft, ons is, volgens de verordeningen onzer kerk, de herderlijke zorg, waartoe het ziekenbezoek behoort, toevertrouwt en aanbevolen (Art. 20 alg. reg. voor de kerkeraden)'.

Dominee Meulenbelt werd geholpen door de vrouw van de toenmalige burgemeester, mevrouw De Beaufort en mejuffrouw Pen. Zij was de dochter van de oud-wethouder Pen. Deze Geertruida Pen was medebestuurder en secretaresse van de Vereniging tot ziekenverzorging. Zij deed dit werk tot aan haar dood in 1940. Het bestuur vond mejuffrouw De Boissevain, eveneens uit een vooraanstaande familie, bereid zich belangeloos als diacones in te zetten. Haar huis aan de Weteringstraat werd opslagplaats

van medische hulpmiddelen. Zelf deed zij als verpleegster haar ronde langs de zieken. Als iemand niet thuis verpleegd kon worden, nam zij hem/haar in haar huis aan de Weteringstraat op. Het geld voor deze activiteiten kwam van giften van rijke Baarnaars.

Het Diaconessenhuis

In 1893 werd in het gebouw van Christelijke Belangen, in dezelfde Weteringstraat, een ruimte gehuurd. Daarin kwam een polikliniek die gerund werd door de 'gemeentelijk geneesheer' dr. Voorthuizen. Ook zuster De Boissevain verhuisde naar die locatie. In 1897 werd deze polikliniek te klein. Er ontstond een plan tot het oprichten van

Op vrijdag 13 november 1992 valt om half elf 's ochtends de stroom uit in het ziekenhuis. Tot overmaat van ramp doet ook de noodstroom het niet. Gelukkig draaien vele afdelingen op ingebouwde accu's, maar drie patiënten moeten met spoed naar Soest worden gebracht voor operaties. Achteraf blijkt een ontregelde noodschakelaar de boosdoener.

een klein ziekenhuis. Koningin-regentes Emma schoot te hulp en stelde een stukje grond beschikbaar aan de toenmalige Pekinglaan, nu Torenlaan, ter hoogte van de huidige Torenhof. Naast het ziekenhuis verrees de naaldvakschool.

Op 5 juni 1899 werd het Diaconessenhuis officieel geopend. Er was ruimte voor drie inwonende zusters, vier ziekenhuis-kamers met zes bedden, een operatiekamer, isoleercel, verbandkamer en wachtkamer. Het Utrechtse Diaconessenhuis leverde het ziekenhuisje verpleegsters. Dit alles bij elkaar kostte 18.000 gulden en werd opgebracht uit Baarnse giften. Ook stonden de eigenaren van omliggende villa's om de beurt hun tuinman af voor het onderhoud van de ziekenhuistuin.

Het Wijkhuis

Een jaar later nam mejuffrouw De Boissevain haar ontslag en nam mejuffrouw Van de Ende uit Amsterdam haar taken over. In dat jaar kwam ook koningin-regentes Emma langs om een vorste-

lijke gift te doen. Ook in de jaren daarna zou Emma, die zeer begaan was met het lot van armen en zieken, het ziekenhuis regelmatig bezoeken. In 1901 veranderde de naam van Diaconessenhuis in Het Wijkhuis. In dat jaar werden 23 patiënten opgenomen van wie 19 Baarnaars. Zij werden zo'n 475 uren verpleegd en een van hen overleed in het ziekenhuis. Ondanks het feit dat het ziekenhuis dat jaar 344 gulden winst maakte, werd de financiële toestand niet gunstig genoemd. Toch gingen de werkzaamheden door.

Twintig jaar later kreeg het ziekenhuis centrale verwarming en elektriciteit. In 1928 werd het ziekenhuis uitgebreid met een nieuwe vleugel en werd het officieel heropend. Zes jaar later volgde een extra polikliniek.

Vervolgens bleef het qua verbouwingen rustig tot de jaren vijftig van de vorige eeuw. Het aantal bedden steeg in die periode van 75 naar 128. Er kwamen een röntgenafdeling en een kinderpaviljoen voor 34 kinderen bij. In de jaren zestig kwamen daar nog een extra personeelspaviljoen en een verpleegafdeling bij, die vanwege ruimtegebrek in de Borneostraat werden gebouwd.

Maarschalksbos

Halverwege de jaren zestig was het ziekenhuis uit zijn jasje gegroeid en ontstonden er plannen voor de bouw van een nieuw ziekenhuis. Maar waar? Volgens de gemeente was er genoeg ruimte in het Maarschalksbos, ofwel het oude 'Bosje van IJzendijk'. Het pro-

bleem was alleen dat dit stuk grond, dat de gemeente in 1920 van mejuffrouw IJzendijk had geërfd, eigenlijk niet bebouwd mocht worden. Zij had namelijk in haar testament opgenomen dat de gemeente het terrein alleen mocht hebben, als het intact bleef als wandelgebied. Maar de gemeente haalde de erfgenamen over om die eis te laten vallen voor een bedrag van één gulden per vierkante meter. De familie stemde in met de 65.000 gulden en gaf toestemming voor de bouw van het ziekenhuis. En zo werd de gemeente voor een luttel bedrag eigenaar van de enorme lap grond van IJzendijk.

Maar één ding had de gemeente daarbij over het hoofd gezien: de tegenstand van 77 omwonende villa-eigenaren. Zij eisten via een deurwaarder dat de gemeente de namen van de erfgenamen openbaar maakte en daagde hen vervolgens voor de rechter wegens het verkopen van de grond. Ze vochten door tot de Hoge Raad, maar verloren uiteindelijk de strijd. In 1970 startte de gemeente met de bouw van het nieuwe ziekenhuis dat ook een nieuwe naam kreeg: Ziekenhuis Maarschalksbos.

In 1972 werd het ziekenhuis, dat 140 bedden telde, officieel geopend door koningin Juliana. Dat was ook het startsein voor een zeer woelig ziekenhuisdecennium.

De fusie

Politiek Den Haag had inmiddels een nieuw beleid gepresenteerd met betrekking tot het ziekenhuiswezen. In de struc-

tuurnota Gezondheidszorg van 1974 had staatssecretaris Hendriks de omvang van een basisziekenhuis gesteld op minimaal 250 bedden. Maarschalksbos voldeed daar bij lange na niet aan en ziekenhuis Zonnegloren in Soest, dat oorspronkelijk gebouwd werd als sanatorium, ook niet. Het zag er ook niet naar uit dat de beide ziekenhuizen in de komende jaren zouden groeien. Dat had twee oorzaken. Ten eerste waren door de grote vooruitgang in de medische zorg veel minder bedden nodig per hoofd van de bevolking. Ten tweede groeide de bevolking na de Tweede Wereldoorlog niet meer zo hard vanwege het gebruik van voorbehoedsmiddelen.

Om te voorkomen dat beide ziekenhuizen moesten verdwijnen of opgaan in de ziekenhuizen van Hilversum en Amersfoort, besloten Baarn en Soest in 1976 om de handen ineen te slaan en ontwikkelden zij een plan voor één nieuw ziekenhuis voor beide dorpen. In eerste instantie stelde ir. Doets, voorzitter van de ziekenhuisraad, voor om een ziekenhuis met 300 bedden te bouwen. Over de locatie van het nieuwe ziekenhuis deden vele geruchten de ronde,

In 1945 heeft Geertje van de Wardt, die logeerde in kamp Drakenburg, twee maanden in het ziekenhuis gelegen. De rekening bedroeg fl 3,25 per dag voor bed en verzorging, fl 15,- voor de operatiekamer, fl 8,- voor een röntgenfoto. Totaal fl 208.

maar uiteindelijk werd gekozen voor een plek vlakbij het oude grondgebied van De Eult. Er werd zelfs een namenwedstrijd uitgeschreven en van de 364 inzendingen koos de gemeente de suggestie van mevrouw Huysmans uit de Van Wassenaerlaan. Zij kwam met de naam De Eult. Deze werd later door de gemeente alsnog veranderd in De Oelte.

Handtekeningenactie

In 1981 verscheen een rapport over de haalbaarheid van het nieuwe ziekenhuis. De gemeenten berekenden dat de nieuwbouw 51 miljoen gulden zou kosten, maar daartegenover stond de verkoop van de oude panden. Die moesten samen 27 miljoen gulden op-

brenge. Kortom, de kosten waren 'slechts' 24 miljoen gulden. Maar hoe roerend Baarn en Soest het ook eens waren over dit nieuwe ziekenhuis, ze kregen met veel verzet van buitenaf te maken. Ziekenhuis Amersfoort wilde Zonnegloren en Maarschalksbos bij zijn organisatie inlijven. Men was namelijk bang zelf niet aan het minimum aantal bedden te voldoen. In eerste instantie hield de overheid dan ook vol dat er geen sprake kon zijn van een ziekenhuis in Baarn en Soest, zolang Amersfoort en Hilversum kampten met zogenaamde 'overbedding'.

Begin jaren tachtig leek het er op dat Amersfoort het verzet staakte. En de overheid had het minimum beddenaantal iets naar beneden bijgesteld. Dus

Een artsenloon in 1931 bedraagt: 75 cent per spreekuurbezoeker, fl. 1 per dagvisite, fl 1,50 voor een avondvisite en fl 2,50 voor een nachtvisite.

werd er een plan gemaakt voor een ziekenhuis met 200 bedden en een nieuwe bestemming voor Maarschalksbos als verzorgingshuis. De Stuurgroep 'Behoud ziekenhuisvoorziening' organiseerde een handtekeningenactie en verzamelde zo'n 30.000 handtekeningen voor het nieuwe plan. Burgemeester Miedema haalde zelfs de eerste handtekening op namens het actiecomité.

Roet in het eten

Ook de Gedeputeerde Staten van Utrecht moeten stemmen of zij voor een ziekenhuis in Baarn en Soest zijn. Aanvankelijk zijn ze wel voor het plan, maar zijn ze verdeeld over het aantal bedden. Zij komen met het plan voor 150 gewone bedden en 10 dagverplegingsbedden. Het voordeel hiervan is dat de kosten lager zijn. Dit is een belangrijk gegeven voor de provincie, want zij krijgt van de overheid maar een beperkt budget dat ze over alle ziekenhuizen van Utrecht moet verdelen. Deze zogenaamde Rudingdotatie, vernoemd naar de toenmalige minister van Financiën Onno Ruding, stelt 26 miljoen gulden beschikbaar aan de provincie Utrecht voor nieuwe ziekenhuizen. Gedeputeerde Staten willen best een nieuw ziekenhuis in Baarn en Soest, maar ook een nieuw

Diaconessenziekenhuis in Utrecht. Kortom, GS redden het niet met de 26 miljoen van de Rudingdotatie en vragen in 1981 aan staatssecretaris van WVC Til Gardeniers om extra geld beschikbaar te stellen voor het Baarnse-Soester ziekenhuis. Maar Gardeniers zal niet over de kwestie beslissen. Een jaar later wordt ze opgevolgd door staatssecretaris Joop van der Reijden. Die wil aanvankelijk niets beslissen. En dan in 1984 gooien niet staatssecretaris Van der Reijden, maar Gedeputeerde Staten ineens roet in het eten. GS halen de bouw van De Oelte van de prioriteitenlijst van de provincie Utrecht.

Unieke raadsvergadering

Boos over deze beslissing organiseren de gemeenten Baarn en Soest op 28 februari 1985 samen een unieke raadsvergadering met slechts één punt op de agenda. Hoe krijgen we Gedeputeerde Staten en het ministerie van WVC zo ver dat ze alsnog toestemmen in de bouw van een gezamenlijk ziekenhuis? Ook wordt een kaartenactie gehouden. Alle inwoners krijgen een kaart in de bus die ze kunnen opsturen naar het ministerie van WVC om voor de zaak te pleiten. Maar diezelfde zomer valt de klap. Van der Reijden geeft geen extra geld uit aan de Baarnse-Soester plannen. Het ziekenhuis De Oelte is van de baan en er komt geen verpleeghuis in Maarschalksbos. In 1986 verschijnen er nog twee oproepen in de *Haagse Courant* en *Het Binnenhof* waarin het personeel van het ziekenhuis de staatssecretaris oproept zijn afwijzing

te herzien. In 1987 vechten de gemeenten Soest, Baarn en de specialisten van het ziekenhuis de beslissing aan bij de Kroon. Deze erkent de behoefte aan een eigen ziekenhuis, maar ziet niets in een nieuw te bouwen pand. Volgens haar voldoet de slechts zestien jaar oude locatie Maarschalksbos prima aan de moderne medische eisen en biedt deze bovendien genoeg ruimte voor uitbreidingen.

Molendael en Meander

In 1989 volgt dan ook een flinke opknopbeurt van Maarschalksbos. Twee jaar later krijgt het ziekenhuis toestemming van het ministerie van WVC voor verdere uitbreiding en een eigen buitenpolikliniek voor Soest. In 1992 fuseren Zonnegloren en Maarschalksbos officieel en verandert de naam in Medisch Centrum Molendael.

In 1993 geeft WVC wederom toestemming voor uitbreiding. In 1994 wordt gestart met de bouw. In 1995 is het ziekenhuis een jaar lang dicht wegens verbouwing en in 1996 is de officiële heropening door minister Els Borst van het nieuwe Molendael in Baarn en de buitenpolikliniek aan de Dalweg in Soest.

In 2001 wordt Molendael uitgeroepen tot beste middelgrote ziekenhuis van Nederland. Een jaar later fuseert het met het Eemlandse ziekenhuis in Amersfoort en verandert de structuur wederom. Gynaecologie, verloskunde en kindergeneeskunde verhuizen naar Amersfoort. De werkgroep 'Houdt Molendael Gezond', onder leiding van de heer Vlek, haalt 40.000 handtekeningen op tegen dit

plan, maar tevergeefs. De nieuwe naam wordt Meander Medisch Centrum, ondanks protestacties waaronder een protestmars naar Den Haag. ■

Noten:

- Knipsels uit het archief van de gemeente Baarn en de Historische Kring Baerne
- Het 4e en 5e deel van *De chronologische geschiedenis van Baarn*

SPELEND BAARN

Vanaf medio oktober 2010 tot begin februari 2011 is in de Oudheidkamer de tentoonstelling 'Spelend Baarn' te zien. Een leuke tentoonstelling over spelen in het verleden en met name het spelen in Baarn. Daar horen natuurlijk speelgoed, poppenhuizen, vermaak op straat en in het zwembad bij. Maar ook de speelgoedfabriek die Baarn ooit rijk was, en nog veel meer. Kortom een tentoonstelling om in de gaten te houden en nu al in uw agenda te zetten.

Mocht u nog typisch Baarns speelgoed hebben, dan houden wij ons aanbevolen. Wij willen deze artikelen graag lenen voor de komende tentoonstelling. Tot oktober is nog de tentoonstelling 'Mobilisatie en Evacuatie 1938-1940' te zien.

De Oudheidkamer (onder de bibliotheek, Hoofdstraat 1A) is open op woensdag van 14.00 tot 16.00 uur en op zaterdag van 11.00 tot 13.00 uur. Toegang gratis.

DE MIDDELBARE SCHOOL VAN VIER PRINSESSEN

Koningin Beatrix heeft samen met haar drie zussen haar middelbare schoolop-leiding genoten aan het Baarnsch Lyceum. Speciaal daarvoor werd een villa aan de Amaliaaan gehuurd. Het kleine schooltje werd Incrementum genoemd en in 1967 definitief opgeheven. De villa is inmiddels ook verdwenen. Er werd volgens de Daltonmethode les gegeven.

door: Frits Booy

Tot en met prinses Juliana (1909-2004) werden Nederlandse koninklijke kinde-ren ten paleize opgevoed en opgeleid door gouvernantes, gouverneurs, hoge militairen en/of (hoog)leraren. Koningin Juliana en prins Bernhard wilden van deze traditie af; bovendien wilden zij actief en creatief onderwijs voor hun dochters. Daarom lieten zij hen aanvan-kelijk naar de lagere (nu: basis-)school van de Werkplaats Kindergemeenschap te Bilthoven gaan, de school van de bekende en bijzondere pedagoog Kees Boeke. Wat het voortgezet onderwijs betreft, wilden ze hun dochters met an-dere kinderen in kleine klassen en met meer ruimte voor experimenten en zelfwerkzaamheid dan normaal laten opleiden voor het examen gymnasium. Bedoeling en opzet van zo'n kleine par-ticuliere middelbare school waren zeer idealistisch. Voor deze school zouden geschikte kinderen uit diverse milieus worden uitgenodigd.

Het koninklijk paar raadpleegde voor dit plan dr. J.A. Vor der Hake, de eer-ste rector van Het Baarnsch Lyceum,

en twee andere bekende pedagogen, prof. dr. H.W.F. Stellwag en prof. dr. M.J. Langeveld, die ook op Het Baarnsch Lyceum had lesgegeven.

In april 1951 startte men met een eerste klas voor prinses Beatrix en zes andere meisjes en acht docenten onder leiding van de sinds 1948 gepensioneerde dr. Vor der Hake. Deze klas werd onderge-bracht in een gebouw, behorende bij paleis Soestdijk. Nadat Vor der Hake een maand later overleed, werd drs. G. Buringh Boekhoudt, oud-docente Duits, bereid gevonden om voorlopig de lei-ding op zich te nemen.

Al was de opzet van dit schooltje goed doordacht, het bleek echter in de prak-tijk niet uitvoerbaar zoiets particulier te doen vanwege allerlei wettelijke voor-schriften. Toch wilden koningin en prins aan hun plan uitvoering geven. De voor de hand liggende oplossing was dat het schooltje een onderdeel werd van Het Baarnsch Lyceum, waar neerlandicus en slavist dr. F.C. Driessen toen rector was. Dat gebeurde en een jaar later verhuisde men naar een villa aan de Amaliaaan

afb. 1 De villa aan de Amaliaaan waarin het Incrementum was gevestigd (collectie HKB)

(afb. 1), in de buurt van Het Baarnsch Lyceum, dat toen aan de Stationsweg was gevestigd. Al snel werd deze vestiging 'de grote school' genoemd en het schooltje aan de Amaliaaan ging uiteraard 'de kleine school' heten.

Vanaf 1 januari 1953 had dr. Sophie Ramondt (klassieke talen) (afb. 2) de leiding over leerlingen en docentencorps, dat hoofdzakelijk uit vrouwen bestond. Onder de enkele mannen die er lesgeven, bevonden zich een paar hoogleraren en de toenmalige PSP-er A.G. van der Spek (scheikunde). Dus dat kon toen al: een republikein die op een prinsessenschool les gaf! Ook mu-

ziek, maatschappijleer, vrije expressie en godsdienst werden door mannelijke docenten gegeven. Voor sport gebruikte men de sportaccommodatie van 'de grote school', waaraan ook een aantal docenten van 'de kleine school' les gaf. Men werkte in bepaalde perioden volgens de Daltonmethode met een hulpurensysteem; de persoonlijke hulp van docenten was groter dan op een reguliere school.

Na de komst van prinses Irene als leerling kwam er ook een afdeling mms (middelbare meisjesschool) en werden er jongens op het Incrementum toegelaten, die altijd wel een minderheid vorm-

afb. 2 Conrectrix drs. S. Ramondt tussen leerlingen uit klas VI (gymnasium) in 1956. Prinses Beatrix staat helemaal links (particuliere collectie)

den. De prinsessen gingen op de fiets naar school, met altijd een rechercheur in hun buurt. Bij de zonen van prinses Beatrix en prins Claus kon dat niet meer: zij werden om veiligheidsredenen altijd met de auto gebracht en gehaald.

Een uitgebreid programma

Het lesrooster was zo ingericht, dat de prinsessen een betere voorbereiding op hun latere studie en functioneren zouden krijgen dan op een gewone middelbare school. Er werd veel aandacht be-

steed aan creatieve vakken als tekenen, pottenbakken en muziek en aan maatschappijleer en bijbelkennis. Ook werd er veel aan projectonderwijs gedaan en men organiseerde tentoonstellingen en bazaars waarvoor de leerlingen allerlei zaken zelf maakten. Ze gingen vaak op excursie naar onder andere de Jaarbeurs, de Amsterdamse havens, Edam en diverse musea. Vooral deze excursies trokken de aandacht van persfotografen, waarop de prinsessen helemaal niet gesteld waren, omdat ze als gewone leerlingen

wilden worden beschouwd.

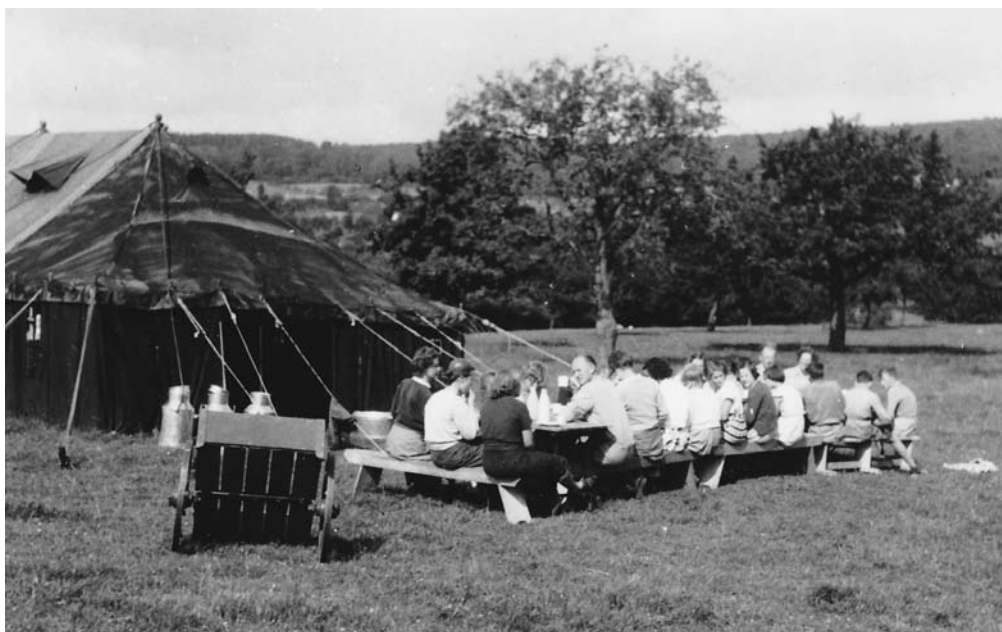
Voor de zomervakantie ging het hele schooltje altijd ergens in Nederland kamperen. Elk jaar werd een ander deel van ons land bezocht, zodat de prinsessen onopgemerkt hun land leerden kennen. Men kampeerde ook op de landgoederen 'De Ruyghenhoek' (bij Den Haag) en 'Het Loo' van prinses Wilhelmina, die de leerlingen liet verwennen met lekkernijen zoals manden vol kersen.

Een van de oud-leerlingen over de werkweken: *Die schoolkampen, gehouden in juli in de laatste schoolweek en dus verplicht, waren een merkwaardige instelling. Ze vormden een absoluut hoogtepunt in het schoolleven maar ze bevestigden ook*

de afzondering waarin we ons bevonden. Het was een kamp met een hek er om: in die jaren hielden we kamp op het terrein van 'Huis Duinbeek' bij Oostkapelle, bij 'De Rips' in de Peel op het terrein van de automagenaar Van Doorne, een paar keer op 'Het Loo' onder het wakend oog van prinses Wilhelmina. Het waren heel mooie tijden binnen die hekken en in die grote tenten die het leger voor ons had opgezet (afb. 3).

Herinneringen van conrectrix Ramondt

Hoe was de geest op het schooltje en hoe gingen we met elkaar en speciaal met de prinsessen om? Het was de uitdrukkelijke

afb. 3 Het schoolkamp in Limburg in 1953 (part. coll.)

afb. 4 Sinterklaas (drs. H. M. Rochat, docente Frans) arriveert op het Incrementum in 1954 (part. coll.)

wens van koningin en prins, dat hun kinderen nooit anders behandeld zouden worden dan andere kinderen. Maar dit werd ook heel gemakkelijk gemaakt door het viertal zelf, dat niet anders wilde. Mocht er eens een enkele medeleerling 'snobistische' neigingen vertonen en het 'mooi' vinden met ze om te gaan, dan lag die er al heel gauw uit. Trouwens, ook docenten moesten het niet wagen, speciale aandacht aan ze te besteden. Marijke moest door haar handicap wél extra aandacht krijgen, maar ze heeft er ook altijd het land aan gehad!

Ik geloof dat ze alle vier er veel aan gehad hebben dat hun klasgenoten hun de waarheid zeiden, zoals dat onder jongens en meisjes het gewone is. Ook van docen-

ten kregen ze graag eens een uitbrander! En heel veel hebben zij evengoed als de andere leerlingen gehad aan alles wat ze zelf buiten het werk op het Incrementum organiseerden: toneelvoorstellingen (...), cabaret, poppenkast, sinterklaasfeest (afb. 4), kerstviering, 'Grote Avond' met dansen, gezamenlijk kamp vóór de grote vakantie. En niet te vergeten: jaarlijkse 'markten' voor een goed doel, waarvoor honderden mooie en bruikbare kunstnijverheidvoorwerpen in allerlei materialen en technieken eigenhandig werden gemaakt (afb. 5).

Hard gewerkt

Verzuimen voor officiële taken werd de prinsessen toegestaan, maar hun huiswerk moest dan vaak wel gemaakt worden, anders kregen ze een standje van conrectrix Ramondt. In 1968 vertelde deze aan het dagblad *Trouw*, dat Beatrix met haar klas in 1955 naar Den Haag ging om de opening van de Staten-Generaal bij te wonen. Zij wilde vanaf de publieke tribune wel eens zien, hoe het eraan toging. De kroonprinses nam toen haar schooltas met boeken mee en ging meteen na de plechtigheid naar paleis Noordeinde om de tijd, voordat de traditionele rijtoer door Den Haag begon, aan haar huiswerk te besteden. Volgens Ramondt hebben de prinsessen op school heel hard gewerkt, want ze hadden meer te doen dan de gemiddelde leerling, maar deden desondanks het reguliere eindexamen zoals de andere examenkandidaten.

Leerlingenbestuur

Toen Beatrix' klas in het vierde jaar kwam, wilde men een leerlingenbestuur instellen. Er waren toen 38 leerlingen over vier leerjaren verdeeld en twintig docenten. Gekozen werden: Trix van Oranje (praeses), Renée Roëll (vice-praeses), Elske Lodder (abactis), Hugo Berghauser Pont (quaestor) en Maud van Ommen van Guylik (assessor). De overige leerlingen vormden de leerlingenbond, maar waren ook lid van de leerlingenvereniging van 'de grote school'.

Actief

De vier prinsessen behoorden tot de meest actieve en creatieve leerlingen, zeker wat betreft toneelspelen en schilderen, vooral Trix was (en is) artistiek begaafd. Ze maakte vele illustraties voor (kerst)kaarten en programma's. Ze was ook zeer sportief, vooral wat betreft ski-, water- en ruitersport. Dat gold ook voor Irene, die ook veel gevoel voor poëzie en talen heeft. Zij was op school zeer modebewust en droeg vaak zelfgemaakte kleding. Soms kregen de vier prinsessen allen uit één lap stof dezelfde jurken, wat ze vreselijk vonden! Irene en Margriet speelden verdienstelijk toneel en de laatste kon al vroeg goed met kinderen omgaan. Marijke bleek erg muzikaal; ze schreef voor het schooltje een scenario voor een poppenkastspel. Ze wist al goed wat ze wilde: ze veranderde in korte tijd van roepnaam (deze werd Christina) en van school (ze ging naar Amersfoort), wat

nogal wat opschudding veroorzaakte.

Hoge eisen

Als eerste praeses van het leerlingenbestuur, schoolraad genaamd, deed Trix haar werk erg voortvarend, de meeste leeftijdgenoten konden niet zo snel denken en beslissen. Ze vond het leuk maar eng om te doen en het was natuurlijk een goede oefening voor later. Trix stelde hoge eisen aan haar omgeving, maar ook aan zichzelf. Alles wat deze schoolraad deed, liep op rolletjes, want de kroonprinses bleek een geboren leidster en organisatrice die niet alleen kon delegeren maar alles ook goed controleerde.

Eigen stekje

Dat ervoer ook conrectrix Ramondt, die door praeses Trix verzocht werd om een echte naam in plaats van 'dependance' voor het schooltje te bedenken. Na veel gezocht vond de conrectrix bij Vergilius 'Incrementum', dat betekent ongeveer 'stekje', dus een spruit van een oude boom (Het Baarnsch Lyceum), symbolisch gezien. Er werd een prijsvraag uitgeschreven voor een passend embleem en uit de anonieme inzendingen werd het ontwerp van Trix gekozen. Zij ontwierp een ovale 'penning' van gebakken klei aan een groen (symbolisch voor de jeugd) fluwelen lint, die door de bestuursleden bij feestelijke gelegenheden werd gedragen. Het embleem stelt een stekje voor met erom heen de tekst: 'Incrementum IBL' (Incrementum Baarnsch Lyceum).

afb. 5 Prinses Irene (tweede van links) met medeleerlingen in de plantjeskraam van de najaarsmarkt in 1954 (part. coll.)

Najaarsmarkt

Het eerste grote werk van de schoolraad was de organisatie van een najaarsmarkt, die ruim f 4700,- opbracht! Dit geld werd besteed aan studiebeurzen voor jonge vluchtelingen. Deze markt waarvoor de leerlingen zelf voorwerpen vervaardigden, werd een jaarlijkse traditie. Ook waren er regelmatig tentoonstellingen van artistiek werk van leerlingen en elk jaar een gezellige sinterklaas- en kerstviering. Voor grote evenementen als tentoonstellingen kon men gebruik maken van de aula van 'de grote school'. Zo smeedden de leerlingen en de docenten een goede

band met elkaar.

Creativiteit, zelfwerkzaamheid en saamhorigheid blijken ook uit de hartelijke afscheidsfeesten, georganiseerd ter gelegenheid van het vertrek van de dames Buringh Boekhoudt en Ramondt.

De laatste jaren

Uiteindelijk waren er op het Incrementum maximaal 75 meisjes en jongens, verdeeld over negen klasjes onderbouw, gymnasium en mms. Het schooltje vierde zijn lustra apart en hield ook de reünies gescheiden van die van Het Baarnsch Lyceum. Op verzoek van en-

kele ouders is het Incrementum na het voortijdige vertrek van prinses Christina voortgezet. Na het vertrek van conrectrix Ramondt in 1964 nam drs. J.C. Jongh-Pathuis (wis-, natuur- en scheikunde) de leiding op zich. In 1967 werd 'de kleine school' voornamelijk vanwege de kosten opgeheven en werden de overgebleven docenten (voorzover mogelijk) en leer-

lingen door 'de grote school' opgenomen. Het archief van het Incrementum berustte jarenlang bij een oud-leerling en kwam uiteindelijk in het archief van het Baarnsch Lyceum terecht. ■

Bron: Frits Booy, Gerard Brouwer en Bert Natter (red.), *Als de morgenglans. Het Baarnsch Lyceum 1919-2004*, Baarn 2004.

EVACUATIE.

Voor het geval tot ontvoering der gemeente zou moeten worden overgegaan, zijn maatregelen getroffen ten behoeve van het vervoer der thuis verpleegde zieken, geboeckigen en andere niet-marschvaardigen.

Op het Gemeentehuis wordt een register bijgehouden van de niet-marschvaardigen, wier namen en adressen zijn opgegeven aan den Gemeentelijken Evacuatiendienst. Voor hen, die onder behandeling zijn van een Baarnschen Dokter, wordt die opgave door dezen Dokter gedaan. Maar voor het ten volle slagen van de getroffen maatregelen is o.a. volstrekt noodzakelijk, dat ook steeds regelmatig opgave aan den Evacuatiendienst wordt gedaan van niet-marschvaardigen, die niet door een Baarnschen Dokter worden behandeld.

Ik verzocht U daarom steeds dadelijk aan Uw Hoofdgeleider opgave te doen van de te Uwen huise aanwezige zieken en andere niet-marschvaardigen, die niet onder behandeling van een dokter zijn of die behandeld worden door een niet te Baarn wonende arts.

Wanneer de opgegeven personen weder hersteld zijn, is het beaalt noodig, dat U ook hiervan dadelijk mededeeling doet aan Uw Hoofdgeleider.

BAARN, April 1940.
De Burgemeester,
G. C. J. VAN REENEN.

Mobilisatie en evacuatie 1938-1940

Tot oktober is in de Oudheidkamer van de Historische Kring Baerne nog de expositie 'Mobilisatie en evacuatie 1938-1940' te zien. Het is inmiddels zeventig jaar geleden dat de Baarnse bevolking werd opgeschrikt door de komst van de bezetter. Baarn lag als onderdeel van de Grebbelinie in de frontlinie van de verdediging, maar is in de meidagen van 1940 voor oorlogshandelingen gespaard gebleven. Er waren zo'n duizend militairen in Baarn gelegerd. Zij werden ondergebracht in onder meer Rusthoek, huize Peking en kasteel Groeneveld. De tentoonstelling is mede tot stand gekomen dankzij de bijdragen van een aantal bewoners van Baarn, de gemeente Blaricum en de heer Berends. De expositie is geopend op woensdag van 14.00-16.00 uur en zaterdag van 11.00-13.00 uur en is tot september te bezichtigen. Toegang gratis.

Historische Kring Baerne

Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. (035) 5430377

e-mail:
info@HistorischeKringBaerne.nl
Internet:
www.HistorischeKringBaerne.nl

Ereleden

J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
G. Brouwer
P.H. Kuijt-Smit
H.H.M. van Vugt

Voorzitter

T. Stein
Uytenbosch 22
3743 JD Baarn
tel. (035) 5420725

Algemeen Secretaris

Vacature

Penningmeester

D. van Wessel
Callenburglaan 4
3742 MV Baarn
tel. (035) 5413481

Overige bestuursleden

A.F.N. Mascini
tel. (035) 5426102
P.H. Feitz
tel. (035) 5414794

Werkgroep Oudheidkamer

E.M.M.A. Kuizinga-Claassens

Uytenbosch 37
3743 JD Baarn
tel. (035) 5420372

Werkgroep Oude Begraafplaats

M.M.D. Karsemeijer
Corn. Dopperlaan 12
3741 GJ Baarn
tel. (035) 5417922

Werkgroep Archeologie

J.W.A.A. van der Laan
De Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. (035) 5411656

Werkgroep Baerne

A. Twigt
Stationsweg 51
3743 EM Baarn
tel. (035) 5415314

Ledenadministratie

H.J. Kroon
Drakenburgerweg 27
3741 GK Baarn
tel. (035) 5413001

Redactie Baerne

Henriëtte Beuk
Frits Booy
Annemieke Geerts
Arie Twigt
Cok de Zwart

**Bezoekadres en bezoektijden
Oudheidkamer**

Hoofdstraat 1A Baarn.
Ingang via de bibliotheek, lift naar
jeugdbibliotheek. Op woensdagen
van 14.00 tot 16.00 uur en op za-
terdagen van 11.00 tot 13.00 uur.
Voor informatie of een afspraak
kunt u tijdens openingsuren bellen
met (035) 5430377 of een e-mail
sturen:
info@HistorischeKringBaerne.nl

Contributie

Per adres: minimaal € 16,- per jaar
Historische Kring Baerne mag
zich sinds 1 januari 2008 van de
Belastingdienst tooien met het
predicaat ANBI, dat staat voor Al-
gemeen Nut Beogende Instelling.

**Verzendkosten buiten Baerne en
binnen Nederland: € 7,50**

Bij betaling van de contributie
a.u.b. uw bijdrage in de verzend-
kosten overmaken. ING: 41.92.133
Losse verkoop **Baerne**: € 3,50
Verkrijgbaar bij:
Oudheidkamer HKB, Boekhandel
Den Boer, Laanstraat 69, Baarn en de
VV/ANWB, Brinkstraat 12, Baarn

**E-mail redactie:
redactiebaerne@euronet.nl**

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Het tijdschrift *Baerne* komt mede tot stand door BakkerBaarn.